

Karlskrona stads historia.

JANRIK BROMÉ, *Karlskrona stads historia*. 1. 1680—1790. 3. 1862—1930. Karlskrona 1930.

När en stad i våra dagar firar sitt grundläggningsjubileum, hugfästes detta gärna med en minneskrift, vilken merendels ger ett uttryck åt allmänhetens intresse för sitt samhälles öden under gångna tider, men kanske inte alltid meddelar den tillförlitliga och klara överblick över samhällets historia, som vid ett sådant tillfälle borde kunna fordras. I många fall är detta senare beroende på en planläggning, som icke tillräckligt tager hänsyn till de allmänna fordringar, som främst synas böra krävas av dylika minneskrifter, enhetlighet och vetenskaplig karaktär. Enhetligheten innebär, att stadshistoriens centrala innehåll klarlägges i en sammanhängande framställning, som behandlar stadens utveckling alltifrån älsta till senaste tid. Endast därigenom kan översikt vinnas över de linjer, som utvecklingen följt. I detta avseende har det i åtskilliga stadshistoriska arbeten tillämpade förfarings-sättet att för ett visst tidsskede uppdelat skildringen i särskilda sinsemellan självständiga uppsatser visat sig icke fylla berättigade anspråk. Kravet på vetenskaplig karaktär åter bör för en minneskrift av här omhandlade art icke inskränkas till källforsknigen utan även omfatta bearbetningen. Det är icke tillräckligt att meddela en möjligast fullständig samling krönike-artat sammanförda uppgifter om en stad. Endast genom att från den allmänna stadsutvecklingen i riket och från andra allmänna synpunkter belysa förhållandena kunna dessa utvinnas intresse utöver det rent lokalhistoriska.

Vad här sagts gäller i alldeles särskild grad, då den historia som skrives avser en stad av Karlskronas rikspolitiska betydelse.

När stadsfullmäktige i Karlskrona på sin tid beslöto att till hugfästandet av 250-årsminnet av stadens anläggning, som firades 1930, låta utgiva stadens historia, låg till grund för beslutet en utredning, varur ovan angivna synpunkter äro hämtade. Däri framhölls även, att den särställning, som Karlskrona

i många avseende intager i svenskt stadsväsen, på samma gång den ger ett aldeles särskilt intresse åt dess historia, också ställer mer än vanliga krav på historieskrivaren.

Arbetet uppdrogs åt redaktör Janrik Bromé och vid minnesfesten sommaren 1930 förelåg 1:sta delen av verket, omfattande tiden 1680—1790. 3:dje delen, omfattande tiden 1862—1930, föreligger sedan slutet av samma år, under det att 2:a delen, perioden 1790—1860, ännu icke utkommit. En granskning av de utkomna båda delarna skall här verkställas.

Dispositionen av arbetet är så beskaffad, att förf. uppdelar skildringen i kapitel som »stadens styrelse», »befolkning, finanser och politi», »kyrkor och präster, skolor och lärare», »handel och sjöfart», »hantverk, fiske och fabriksrörelse», och i dessa kapitel sammanför alla de under forskningsarbetet hopsamlade notiserorna utan period- eller annan uppdelning och utan att följa några som helst genomgående synpunkter eller utvecklingslinjer. I själva verket gör förf. det på detta sätt omöjligt för läsaren att erhålla någon klar översikt över stadens utveckling. Man undgår icke den uppfattningen, att sådan Karlskrona stad med befolkning och näringsliv gestaltades vid 1690-talets ingång, sådan var den också hundra år senare. Ingenting av det ekonomiska livets rytmik återfinnes i skildringen, ingenting av de växlande idéströmningarna inom samhällsförhållandena. Förf. synes själv hava känt det mindre tillfredsställande i dispositionen, då han i förordet förutsätter, att »anmärkningar möjligen kunna riktas mot att han frångått den strängt kronologiska skildring, som i den ursprungliga planen för arbetet förordades, och att överblicken över den allmänna utvecklingen härigenom i viss mån försvårats». Stadens i mångt och mycket säregna förhållanden och källmaterialet såges hava motiverat förfaringssättet och förf. uttrycker den förhoppningen, att »den verkligt intresserade läsaren» utan alltför stora svårigheter torde kunna bilda sig en »jämförelsevis» god föreställning om samhällets öden i stort. Denna förhoppning blir knappast realiserad. Förf. har sört för att »den verkligt intresserade läsaren» icke får någon som helst föreställning om samhällets öden i stort. Däremot finner säkerligen *den* läsare anledning till tillfredsställelse, som nöjer sig med att inhämta en mängd, i en flytande framställning behändigt sammanfogade detaljer utan att besväras med någon eftertanke. Men ett arbete av detta slag var icke det arbete som äsyftades i den ursprungliga planen.

Bristerna i fråga om arbetets disposition framträda ännu starkare genom förf:s underlåtenhet att från svensk stadsut-

veckling i allmänhet och från andra allmänna synpunkter belysa förhållandena i Karlskrona och därigenom ur dessa utvinna intresse utöver det rent lokalhistoriska. Inga problem ställas eller lösas. Framställningen fortsätter från första bladet till det sista med uppräknandet av händelser och uppgifter, utan att förf. frågar sig om innebörden i sina meddelanden. Förgäves söker man svar på frågor, som ideligen framträda, om vad som egentligen sker i det, som synes ske. Arbetet har blivit mera en materialsamling än en skildring, mera krönika än historia.

Men även som materialsamling kan arbetet begagnas endast med iakttagande av försiktighet. Arkivforskningarna hava lämnat viktiga källsamlingar obeaktade och äro ej alltid fullt noggranna, citerade handlingar hava missförståtts och feltolkats.

Då jag i det följande för att exemplifiera de ovan framställda anmärkningarna inskränker mig till de delar, som avhandla stadens anläggning och älsta historia, sker detta utslutande därför, att partiet är det, som från allmän synpunkt äger störst intresse.

Av framställningen om örlogsstationens grundläggning, ett avsnitt, som förf. i förordet säger sig på grund av dess fundamentala betydelse för det borgerliga samhällets tillkomst och första utveckling hava ägnat en mera fyllig och till avsevärd del på primärkällor grundad skildring, är nästan ingenting i överensstämmelse med de faktiska förhållandena. Förf. har här trots sig kunna framlägga två hittills okända fakta, Johan Gyllenstjernas initiativ till flottans vinterförläggning i södra Sverige sommaren 1678 samt förhandlingar i högkvarteret hösten 1678 om anläggning av en örlogsstation och en stad på Trossö.

Såsom bevis för Johan Gyllenstjernas initiativ till flottans vinterförläggning i södra Sverige på hösten 1678 åberopar förf., att Gyllenstjerna den 12 augusti eller 10 dagar innan Carl XI gav order om flottförläggningen tillskrev amiralen Hans Wachtmeister och förberedde honom på orden. I verkligheten hade konungen den 10 augusti, två dagar före Gyllenstjernas brev, beordrat Wachtmeister att med flottan gå till Karlshamn¹; det är endast vikten av att denna order verkställas, som Gyllenstjerna understryker i sitt brev.

Den 2 oktober 1678 avlät Wachtmeister till konungen en skrivelse om flottans vinterförläggning och avsände samtidigt till högkvarteret två ombud med särskild instruktion rörande samma fråga. Om innehållet i denna skrivelse och instruktion

¹ Amiralitetskollegii ank. handl., kungl. brev. RA. 1678:100.

meddelar förf. följande: en lämplig hamn hade påträffats innanför Aspösund, men Wachtmeister ansåg icke flottan utan närmare förberedelse kunna förläggas dit utan föreslog befästningsarbeten där under vintern, »så att flottan sedan med trygghet kunde ligga i Nyhamn»; även Kalmarsund rekognoscerades. Wachtmeisters framställning i de båda handlingarna går emellertid ut på att visa, att flottan icke kunde förläggas vare sig vid Kalmarsund eller på Blekingekusten utan borde uppläggas i Nyhamn, varmed Wachtmeister icke, såsom förf. tror, åsyftar någon plats i Blekingeskären utan Nynäshamn¹.

Den nämnda hamnen innanför Aspösund identifierar förf. utan vidare med en hamn vid Trossö, ehuru Trossö aldrig nämnts i handlingarna och en smula uppmärksamhet och kritik skulle gjort det uppenbart, att det icke kunde vara tal om Trossö. Emellertid får förf. på detta sätt skapat en »fråga om anläggandet av en örlogshamn vid Trossö». Frågan existerade ej vid denna tid. Icke desto mindre låter förf. den under höstens lopp vara föremål för flera meningsutbyten i högkvarteret i Ljungby.

Förf. fortsätter med att berätta, att Wachtmeister i början av december infann sig hos konungen i Ljungby, och åberopar såsom källa för uppgiften Karl XI:s dagboksanteckningar. Dessa meddela emellertid endast, att »den 6 december drog amiralen Håns Wachtmeister härifrån». Han hade i själva verket då vistats vid högkvarteret sedan den 9 november. Vid Wachtmeisters besök hos konungen har även, enligt förf., planen beträffande en stads anläggande vid den ifrågasatta flottstationen säkerligen föranlett vissa överläggningar, och som en direkt följd av Wachtmeisters besök betecknar förf. den resa till Trossö, som Johan Gyllenstjerna på konungens befallning företog från Ljungby i slutet av januari 1679 i sällskap med den franske ambassadören, markisen de Feuquières. Dennes bekanta beskrivning av den föreslagna hamnen (i depesch den 5 februari till Ludvig XIV), vilken beskrivning återfinnes i alla Karlskronabeskrivningar, återgives även av förf. efter F. F. Carlson, Sveriges historia under konungarna av Pfalziska huset.

Det kan härtill bl. a. anmärkas, att ingenting, icke den minsta antydning varken i de av förf. begagnade handlingarna eller i andra källor anger, att någon stadsanläggning diskuterats med Wachtmeister eller att Johan Gyllenstjernas resa haft något samband med Wachtmeisters besök, icke ens att denna resa företagits på konungens befallning. Vad man med det av

¹ Jfr t. ex. Zettersten, Svenska flottans historia, sid. 505.

förf. begagnade källmaterialet kan sägas *vela* är, att planen på att anlägga en örlogsstation och en stad i Blekinge icke kan dokumentariskt visas föreligga förrän i Feuquières' nämnda depesch samt att dennes och Gyllenstjernas resa *icke* gällde Trossö. I själva verket har förf. intet annat skäl för sin uppfattning om överläggningarna i högkvarteret än att Gyllenstjernas resa företogs kort efter Wachtmeisters ankomst dit. I stället för detta skenbara samband mellan de båda händelserna visar det sig nu, att Gyllenstjerna företog sin resa bortåt 2 månader, sedan Wachtmeister lämnat Ljungby. Och vad målet för Gyllenstjernas resa beträffar, så är det av de topografiska förhållandena vid Trossö uppenbart, att den av Feuquières beskrivna bassängen icke kan vara den hamn, som örlogsflottan sedermera erhöi i Karlskrona. Var fanns här den halvmånformiga ö, som beskrivningen nämner? Lindholmen plägar anges såsom den åsyftade, men denna ö har först på senare tid genom utfyllningar och »införlivning» av närbelägna holmar erhållit en form, som motsvarar beskrivningen (jmf. fig. 8 i förf:s arbete). Var funnos vid Trossö de 2 inloppen, användbara vid alla vindar? Eller den bassäng, som kunde rymma ett oräkneligt antal skepp? Och slutligen: vart kommo resenärerna, om de från fasta landet innanför Trossö färdades tre franska mil ut på det frusna havet? Minst 5 km utanför Kungsholmen ut i Östersjön.

De anmärkningar, som här anförts, äro framställda utslutande på grundval av det av förf. begagnade källmaterialet. Med anlitande av även andra aktsamlingar, i främsta rummet Feuquières' depescher i franska utrikesministeriets arkiv, kan det händelseförlopp, som ledde till Karlskronas grundläggning, så gott som fullständigt klarläggas och därigenom Karlskronas grundläggningshistoria erhålla ett i hög grad dramatiskt innehåll, vida skilt från det förf. till Karlskrona stads historia meddelat. Utrymmet tillåter icke att här gå in på denna fråga. Det kan emellertid nämnas, att Wachtmeisters roll av förf. betydligt överskattats: att han icke före maj 1679 fått del av planerna på den nya flottstations- och stadsanläggningen framgår av ett brev från Sten Bielke till Johan Gyllenstjerna den 26 maj 1679.

För en skildring av Karlskronas tillkomst är borgerskapets i Ronneby överflyttning till den nya staden av grundläggande betydelse. Förf:s behandling av de händelser, som ägde samband därmed, är synnerligen belysande för hans underlåtenhet att sakligt sammanställa materialet och för hans bristfälliga arkivforskningar. Förf. skildrar, huru överflyttningen från Ronneby först under år 1682 tog sin egentliga begynnelse

och först under åren 1683 och 1684 fortskred med någon större raskhet. Han utgår härvid från antalet under de olika åren beviljade burskap, tydligen utan kunskap därom, att ingenting hindrade en Ronnebyborgare att vinna burskap i Karlskrona och ändock fortfara att vara bosatt i Ronneby. Och i stället för att förvåna sig över att överflyttningen »först» 1682 tog sin början, borde han hava förvånats över att någon inflyttning till Trossö kunde verkställas redan 1682. Förf.:s inställning härvidlag har möjligen omedvetet varit beroende av vad han vet om tillkomsten av broförbindelsen mellan Trossö och Vämö, den enda landförbindelsen mellan Karlskrona och fasta landet. Att dessa båda händelser, överflyttningen till Trossö och tillkomsten av landfast förbindelse med ön, hade något samband med varandra framgår visserligen icke av förf.:s framställning, men är uppenbart och framhålles också i källorna. Förf. berättar, att generalkvartermästarelöjtnanten Karl Magnus Stuart i januari 1681 erhöll order att bygga bron och att enligt Stuarts arbetsförslag för året 350 man skulle sysselsättas vid brobyggandet under 3 månader. Tydligen blevo också dessa broar, tillägger förf., byggda under vårens och sommarens lopp. I själva verket blevo de emellertid icke färdiga förrän mer än ett år senare, på senhösten 1682¹. Orsakerna till att överflyttningen till Karlskrona från Ronneby först 1683, mer än 3 år efter beslutet om stadsanläggningen, kunde taga sin början äro givetvis flera, men en av de betydelsefullaste var utan tvivel den sena tillkomsten av förbindelsen mellan Trossö och fasta landet.

Emellertid finnes det ett av förf. icke begagnat källmaterial, som tillåter att i detalj följa överflyttningen från Ronneby till Karlskrona och som även i övrigt är av största betydelse just för Karlskronas äldsta historia, ett källmaterial, som icke är begravt i någon svåråtkomlig samling i något enskilt arkiv utan finnes just där man bör vänta att påträffa det. En rationell arkivforskning rörande ett sådant ämne som en stads historia förutsätter, att arkivforskaren för sig klarlägger de administrativa förhållandena för orten i fråga. Detta har förf. underlåtit. Nu förhåller det sig så, att Wachtmeister efter Johan Gyllenstjernas död blev guvernör över Blekinge och Kalmar län med flottans överkommissarie Erik Ehrensköld (med titeln ståthållare) såsom närmaste man i guvernementsstyrelsen och Wachtmeisters ställföreträdare under dennes frånvaro. Guvernementets kansli och kontor voro förlagda till Kalmar och identiska med Kalmar länsstyrelses. Denna länsstyrelses arkiv (för

¹ Stuart till Wachtmeister 1682 ⁹/₉. Arkivet på Johannishus. — Ehrensköld till Wachtmeister 1682 ³¹/₁₀. Amiralitetskollegii ank. handl. 1682 II. RA.

ifrågavarande tid numera i landsarkivet i Vadstena) omfattar därför under de för Karlskronas grundläggning så viktiga åren 1680—1683 såväl den officiella korrespondensen mellan några av de närmast intresserade myndigheterna (guvernören-ståthållaren, befallningsmannen i Blekinge och borgmästaren i Karlskrona Blasius König, magistraterna i Ronneby och Karlskrona m. fl.) som räkenskaper, t. ex. mantalslängder, ett material så mycket värdefullare, som de lokala arkiven i övrigt i stor utsträckning gått förlorade. På grund av denna administrativa ordning, som för landskontorets del fortfor flera år sedan Blekinge erhållit egen länsstyrelse, men utan landskontor, har man för ovannämnda tid att även i de centrala arkiven söka handlingar från Blekinge under Kalmar län. Mantalslängderna för Ronneby sökas således för dessa år bland räkenskaperna från Kalmar län.

För belysningen av detta källmaterials värde kunna endast ett par punkter här beröras. Förf. bygger, såsom ovan nämnts, sin framställning om inflyttningen till Karlskrona från Ronneby därpå, att under åren 1681—1684 resp. 3, 14, 32 och 80 burskap beviljades i Karlskrona. Nu meddelar 1684 års mantalslängd för Ronneby, uppräddad i slutet av 1683 eller början av 1684, att utom Karlskronas rådmän endast 18 borgare överflyttat till den nya staden, och en jämförelse mellan denna längd och 1685 års längd ger vid handen, att summan mantal i Ronneby under år 1684 nedgått med 9. Detta visar, vad man ock haft all anledning att vänta, att burskapslängden saknar betydelse såsom kunskapskälla rörande *bosättningen* i Karlskrona under de första åren av stadens tillvaro. Härigenom antydes också, att förf.:s framställning av borgerskapets älsta förhållanden, särskilt rörande dess handel och sjöfart, är missvisande.

Ännu ett exempel dels på värdet av Kalmar länsstyrelsearkiv såsom källa för Karlskronas älsta historia, dels på förf.:s arkivforskning må meddelas. Förf. berättar om den bekante Vitus Anderssons fängsling, men kan ej avgöra vad den »resa» gällt, för vilken han anklagades. Förf. har icke kunnat undgå att i arkiven se talrika bevis för förbindelser mellan Köpenhamn och de missnöjda elementen i Blekinge, oftast över Bornholm, och berättar på föregående sida om en rapport från den svenske envoyén i Köpenhamn Coyet om ett danskt spioneri vid den svenska flottan, men detta oaktat och ehuru det i de av honom begagnade breven från befälhavaren i Karlskrona vid ifrågavarande tid uttryckligen säges, att »vi (d. v. s. i Karlskrona) utom herr Coyets advertisement intet av något farligt föra», har han icke sökt upplysning i det bevarade beskick-

ningsarkivet (en summarisk förteckning däröver är till yttermera visso tryckt). Han skulle här på ett ögonblick funnit den förklaring han sökt. Det visar sig, att hela historien med Vitus' häktning gick tillbaka till vad som antagligen endast var en skvallerhistoria, berättad för Coyet och av honom med all reservation vidare befordrad till Erik Sjöblad, som under Hans Wachtmeisters frånvaro förde befälet i Karlskrona. Enligt Coyets berättelse skulle en bonde, Karl i Jämjö, ofta resa mellan Karlskrona och Köpenhamn och konspirationen skulle avse att under vintern, då vattnet isbelagts, sätta flottan i brand. Vitus Andersson skulle brukat överföra Karl till Bornholm, varifrån denne sedan över Stevns huvud tog vägen till Köpenhamn. »Om detta, såsom det är ovisst ting», skriver Coyet, »haver jag hans excellens herr amiralgeneralen intet velat tillskriva utan låter det herr amiralen, vilken på orten tillstädes är, allenast veta till att bättre utspanat och därefter taga sig till vara.» I Karlskrona följde man emellertid icke Coyets kloka råd utan Vitus och hans dräng fångslades och sändes, såsom framgår av ståthållaren Ehrenskölds brevkoncept i Kalmar landskanslis arkiv, julafton 1682 till Karlshamns skans med order, att »han uti arrest och god förvar behålles och bevaktas, dock för järnhäkte befrias». Även om domstolens sammansättning lämnas genom korrespondensen mellan Ehrensköld och borgmästaren König upplysningar, som ställa förf.:s uppgifter härom i annan belysning.

Också förf.:s framställning av stadens plangivning och bebyggelse är missvisande och ofullständig. Det kan se nog så imponerande ut att i källförteckningen upptaga amiralitetskollegiets registratur utan den inskränkning »för enstaka år», som förekommer vid åtskilliga andra serier av handlingar. Men även om den nämnda inskränkning av en tillfällighet utelämnats vid några större arkivserier, så kan det icke vara riktigt och välbetänkt att icke bland dessa »enstaka år» medtaga just dem, där man har alla skäl att vänta de viktigaste upplysningarna, nämligen för grundläggningstiden, då de viktigaste arbetena utfördes genom flottans män och följaktligen flottans arkiv i viktiga avseenden innehålla det betydelsefullaste källmaterialet. Nu har förf. kommit att skildra stadens plangivning och bebyggelse utan att äga kännedom om det betydelsefullaste dokumentet för detta parti, nämligen den »instruktion varefter generalkvartermästarelöjtnanten, välborne Karl Magnus Stuart sig att rätta haver vid utdelningen av tomterna på Karlskrona». Denna handling jämte hithörande korrespondens i Kalmar landskanslis m. fl. arkiv skulle åt skildringen givit det fasta faktiska under-

lag, som den nu i stor utsträckning saknar. Det kan tilläggas, att från 1688 finnes bevarad en längd, som upptager de bebyggda tomterna och deras ägare. Denna längd kan också, jämförd med andra handlingar, lämna ganska tillförlitliga uppgifter om folkmängd, befolkningens sammansättning m. m., vilka nu helt saknas i förf.:s framställning (kontributionslängd i Blekinge läns landsboksverif., kammararkivet).

Till Karlskronas äldsta historia kan även räknas ett kapitel om Hans Wachtmeister, i och för sig naturligtvis väl på sin plats i en Karlskrona stads historia. Såsom ovan antytts, har emellertid Wachtmeisters verksamhet före 1680 för flottstationens och stadens anläggning av förf. i hög grad över-skattats, och detsamma är förhållandet, när han framställer Wachtmeister såsom den planläggande, ledande och drivande kraften i stadens utveckling under de trettiofem första åren efter anläggningen; sedan Blekinge 1683 åter blivit ett särskilt län, är det landshövdingen och icke generalguvernören-amiralgeneralen som i förhållandet till staden framträder såsom statsmak-tens representant, vilket också framgår av förf.:s skildring i andra sammanhang. Förf. söker även tillbakavisa den kritik, som riktats mot Wachtmeister dels i *Anecdotes de Suède*, vars författare klandrar honom för att han låtit nedhugga hela skogar i Blekinge och Småland och för att han för byggandet av örlogsfartyg försummat besättningarnas sjömansutbildning, dels av Agaton Hammarskjöld, som karakteriserar Wachtmeister med omdömena att han knappast torde kunna få namnet av en stor organisatör, att han ej kan räknas som en stor amiral, att han var häftig, självrådig och egensinnig. Gentemot denna kritik har förf. icke förmått åvägabringa sakliga motskäl: han åberopar högtidstal och äreminnen, hållna över Wachtmeister av Augustin Ehrensvärd och C. G. Nordin i resp. Vetenskaps-akademien 1766 och Svenska Akademien 1804 och vid sidan av dessa i detta sammanhang betydelselösa och i varje fall utan spår av historisk kritik framkomna uttalanden har förf. endast att anföra sin subjektiva uppfattning, sin förvisning och sin försäkran, att kritiken är ogrundad. Men denna kritik låter sig icke tillbakavisas med dylika lösa påståenden. Att skogarna i Småland och Blekinge i stor utsträckning blevo uthuggna utan att virket alltid kom till någon nytta för flottan blev nog-samt fastställt av en undersökning på 1690-talet och vittnar icke gott om den ansvarige amiralgeneralens organisationsför-måga. Klandret av Wachtmeisters försummelser beträffande sjömansutbildningen träffar förhållanden, som gävo de mera insiktsfulla på den tid, då *Anecdotes de Suède* skrevos, anled-

ningar till allvarliga farhågor för flottans uppträdande i krig; de många haverier och olyckor, för vilka flottan var utsatt, ansågos i stor utsträckning förorsakade av besättningarnas bristfälliga övning och sjövana. Det är att märka, att manskapet i största utsträckning fortfor att rekryteras på samma sätt, som under skånska kriget visat sig så fördärvbringande. Att Wachtmeister skulle varit någon stor amiral har väl aldrig påståtts — av somliga samtida ansågs han »mera skicklig såsom kapten på en brännare än såsom amiral». Det måste emellertid framhållas, att även om mycket talar för den emot Wachtmeister riktade kritiken, kan ett i detalj motiverat omdöme först fällas efter en allsidig och djupgående undersökning av Wachtmeisters hela verksamhet för flottans nydaning.

Det skulle föra för långt att gå in på ytterligare detaljer. Endast med några rader skall jag uppehålla mig vid 3:dje delen. Att denna kunnat utkomma, innan den 2:dra skrivits, är i sin mån ett talande bevis för den brist på sammanhang, som karakteriserar hela verket. Om förf. emellertid åt 1:sta delen sökt giva en enhetlig prägel, så är denna strävan alldeles uppgiven i 3:dje delen. Att det i planen för verket framhållits, att det i vissa stadsskildringar tillämpade förfaringssättet att för tidsskedet efter 1860 uppdelade skildringen i särskilda sinsemellan självständiga uppsatser visat sig icke fylla berättigade krav på enhetlighet i framställningen, har på intet sätt avskräckt honom från att följa just denna metod. De flesta av de 26 fristående uppsatser, som bilda 3:dje delen, behandla endast de olika förvaltningsgrenarnas organisation, personella och lokala förhållanden o. dyl. Hela framställningen upplöses i detaljer, ofta med ganska litet samband med stadens historia, såsom skildringarna av länsstyrelsens allmänna åligganden och göromål, de militära institutionernas och förbandens förvaltning och organisation m. m., varom säkrare uppgifter erhållas ur handböcker och reglementen. Men den, som trott sig i staden finna målmedvetna strävanden inom olika områden, söker förgäves upplysning härom. Det har t. ex. annorstädes framhållits, att staden under ifrågavarande tidsskede strävat att genom förbättrade kommunikationer till lands och vatten skapa sig ett uppland, som det knappast haft, och en ställning som transitohamn, men den, som i förhoppning att finna upplysning härom studerar kapitlen »kommunikationer» och »stadens hamnväsen», finner endast data för de olika järnvägarnas tillkomst, byggnadshistoria, invigningsfestligheter och järnvägsstatistik, hamnens organisation och förvaltning, beskrivning på hamnen och dess anordningar samt personalförhållanden. På samma sätt

inom andra förvaltningsområden. Man måste ovillkorligen fråga sig, om det moderna Karlskrona uteslutande är ett resultat av tillfälligheternas lek. Det är egentligen endast tre kapitel, som efter bokens genomläsning kvarstanna i minnet, om teater och musik av rådman Lars Levertin, vars personliga, livfulla skildring särskilt av musiklivet äger bestående värde, om personer och händelser av författarinnan fru Alma Falk, som fångar och åt minnet bevarar många originella typer och drag ur Karlskronalivet, samt om näringslivet av löjtnant Sigfrid Leander, om ock denne väl mycket sett sin uppgift i smått.

Den granskning, som Karlskrona stads historia här underkastats, torde hava ådagalagt, att verket saknar egentlig vetenskaplig karaktär och för 3:dje delens vidkommande även enhetlighet, fordringar, som i den till grund för utgivningsbeslutet liggande utredningen framhöllos såsom oavvisliga. I stället för den tillförlitliga och klara överblick över stadens tillkomst och öden, som åsyftades, föreligger en krönikeartad materialsamling, även såsom sådan ofullständig och missvisande.

Gustaf Clemensson.